

Η Αδικία του Ελληνικού Δικαιϊκού Συστήματος

Ηλίας Παπαϊωάννου & Σταυρούλα Καρατζά
(London Business School, NBER and CEPR)

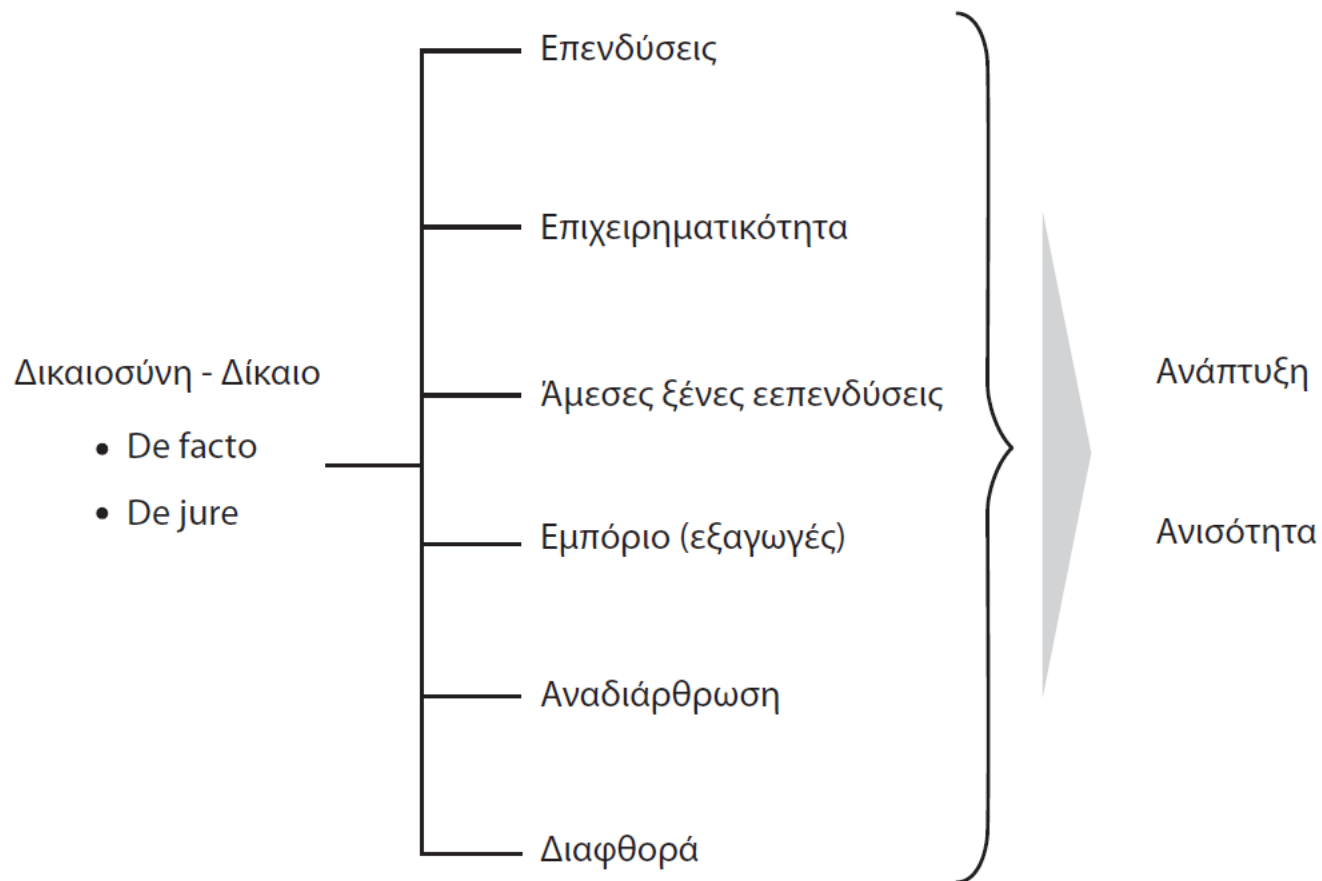
Οκτώβριος 2017

Περίληψη Παρουσίασης/Κεφαλαίου

- Δίκαιο (θεσμοί) και Ανάπτυξη
- Συγκριτική Αποτίμηση του Ελληνικού Δικαστικού και Νομικού Συστήματος
- Η Κρίση
- Μεσοπρόθεσμες Προτάσεις (10+10 τομείς)
- Πρόταση για τις Εκκρεμείς Υποθέσεις
- Μερικές Σκέψεις για τις Μεταρρυθμίσεις

Δικαϊκοί Θεσμοί και Οικονομική Ανάπτυξη

Μηχανισμοί

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- **Οι Θεσμικές Καταβολές της Ανάπτυξης** [Institutional Origins of Comparative Development. Acemoglu and Robinson, *Γιατί Αποτυγχάνουν τα Έθνη*, 2012]
- **Δίκαιο και Χρηματο-οικονομία** [Law and Finance. La Porta, Lopez-de-Silanes, and Shleifer, 1997, 1998, 1999]
- **Χρηματο-οικονομία (πίστωση, επένδυση) ως «συνέχεια ατελών συμβολαίων»** [Finance as a “nexus of incomplete contracts”. Shleifer and Vishny, 1997]

Κατάσταση στα Ελληνικά Δικαστήρια

— Διοικητικά Δικαστήρια - 2015

- 253,325 εκκρεμείς υποθέσεις (157,783 με μη-προσδιορισμένη ημέρα ακρόασης)

— Φορολογικά Δικαστήρια

- Αλλοδαπή τράπεζα για φορολογία εισοδήματος χρήσης 1993. πρωτόδικη 1998, πρώτη αναιρετική 2002, εφετειακή από αναπομπή 2004, συζήτηση αναίρεσης 2014, 2017, 2017
- Αλλοδαπή τράπεζα + φορολογία εισοδήματος χρήσης 1995. [πρωτόδικη 1998, πρώτη αναιρετική 2004, εφετειακή επανασυζήτησης 2006, πρώτη συζήτηση αναίρεσης 2014, δεύτερη 2017]

— Πολιτικά Δικαστήρια

- Προσδιορισμός δικασίμου. Πτωχευμένα νοικοκυριά.

— Ποινικά Δικαστήρια:

- κατά κανόνα η ακροαματική διαδικασία ξεκινά μετά την παρέλευση του ανώτατου χρόνου προσωρινής κράτησης [12 + 6 μήνες]

Διοικητικά Δικαστήρια - 2016

- 30 διοικητικά πρωτοδικεία & 9 διοικητικά εφετεία
- 951 δικαστές με περίπου 600 δικαστικούς υπαλλήλους
- Ελλιπής μηχανογράφηση και απουσία αρωγής από την διοίκηση
- 280,000 εκκρεμείς υποθέσεις (κυρίως από την δεκαετία 2000)

Κατάσταση στα Ελληνικά Δικαστήρια, συν.

Και όμως οι καθυστερήσεις έχουν μειωθεί....

- Επιπτώσεις της κρίσης (αντιδικίες, φορολογία, μη-εξυπηρετούμενα δάνεια, κα)
- Περεμβάσεις 2010-2015
- Θετική Επίδραση νέου ΚΠΔ (2015) για υποθέσεις τακτικής διαδικασίας

Αξιολόγηση. Παγκόσμια Τράπεζα. World Bank Doing Business Ranking. 2008

- Προστασία Επενδυτών. [Investor Protection]. Θέση 158-161 από 180 χώρες (αξιολόγηση αισθητά χειρότερη από δυσλειτουργία αγορών και δημόσιας διοίκησης)
- Πτωχευτική Διαδικασία. Χειρότερη κατάταξη από όλες τις χώρες της ευρωζώνης
- Εισαγωγή Πληροφορικών Συστημάτων και Μηχανογράφησης [European Justice Scoreboard]. Θέση 27 από 27.

Διεθνής Αποτίμηση & Αξιολόγηση στην Αρχή της Κρίσης

Αξιολόγηση. Παγκόσμια Τράπεζα. World Bank Doing Business Ranking.

- Προστασία Επενδυτών. [Investor Protection]. Θέση 158-161 από 180 χώρες (αξιολόγηση αισθητά χειρότερη από δυσλειτουργία αγορών και δημόσιας διοίκησης)
- Πτωχευτική Διαδικασία. Χειρότερη κατάταξη από όλες τις χώρες της ευρωζώνης
- Εισαγωγή Πληροφορικών Συστημάτων και Μηχανογράφησης [European Justice Scoreboard]. Θέση 27 από 27.

Δίκαιο, Νόμοι και Δικαστήρια

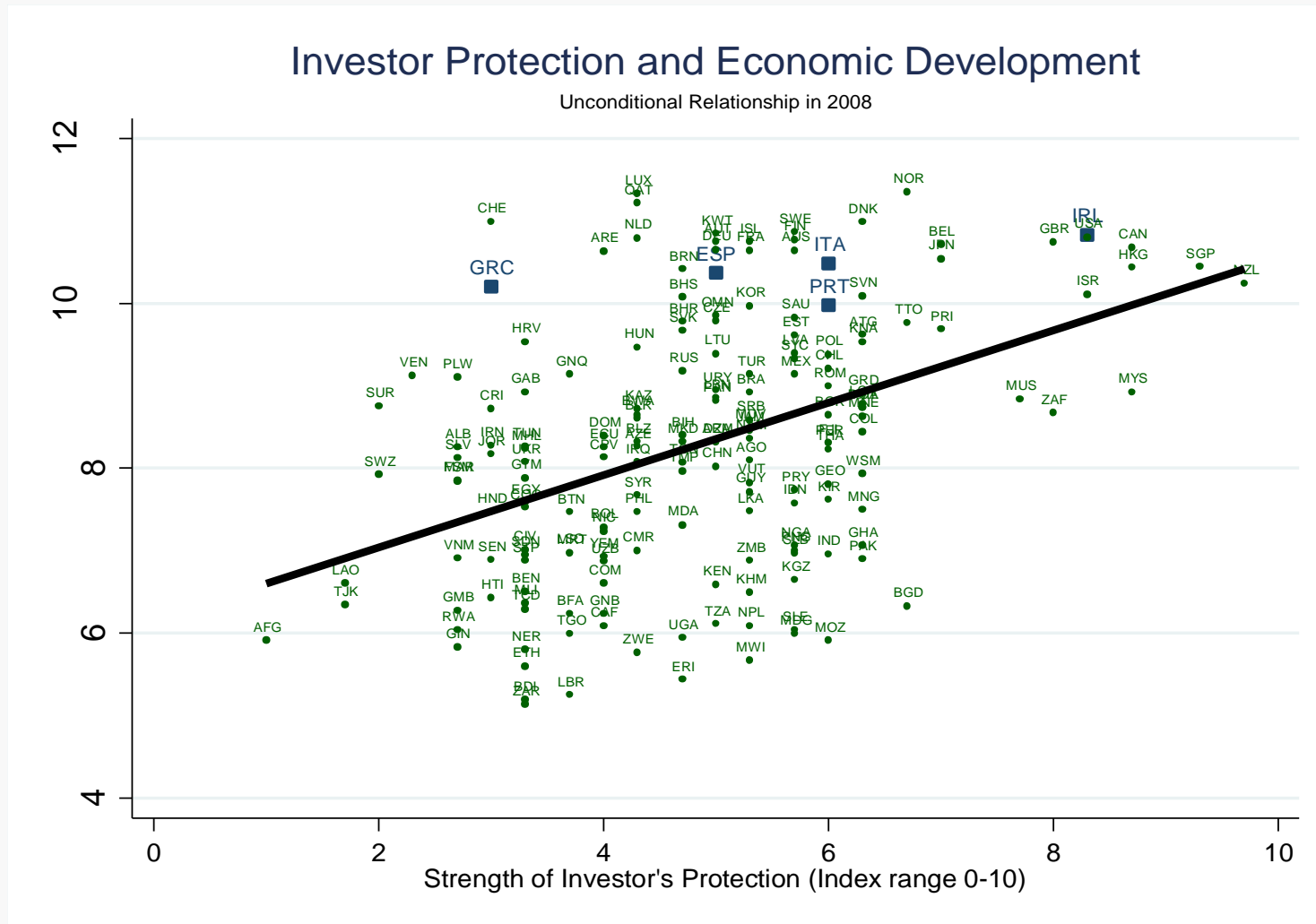
De jure Προστασία (νόμοι, κανονισμοί, σύνταγμα)

- Προστασία Επενδυτών (δικαιώματα πιστωτών και ομολογιούχων, προστασία (μικρο)μετόχων)
- Προστασία Περιουσίας (κτηματολόγιο, δασικοί νόμοι, αρχαιολογία, πολεοδομικοί κανονισμοί, απαλλοτρίωση δημοσίου)
- Πτωχευτική Διαδικασία και Δίκαιο Αναδιάρθρωσης των Επιχειρήσεων

De facto Προστασία (δικαστήρια, διοίκηση)

- Δικανικός φορμαλισμός και γραφειοκρατία στα δικαστήρια (πολιτική, διοικητική και ποινική δικονομία)
- Αποτελεσματικότητα δικαστηρίων (ταχύτητα-καθυστερήσεις, ποιότητα αποφάσεων, ασφάλεια δικαίου)

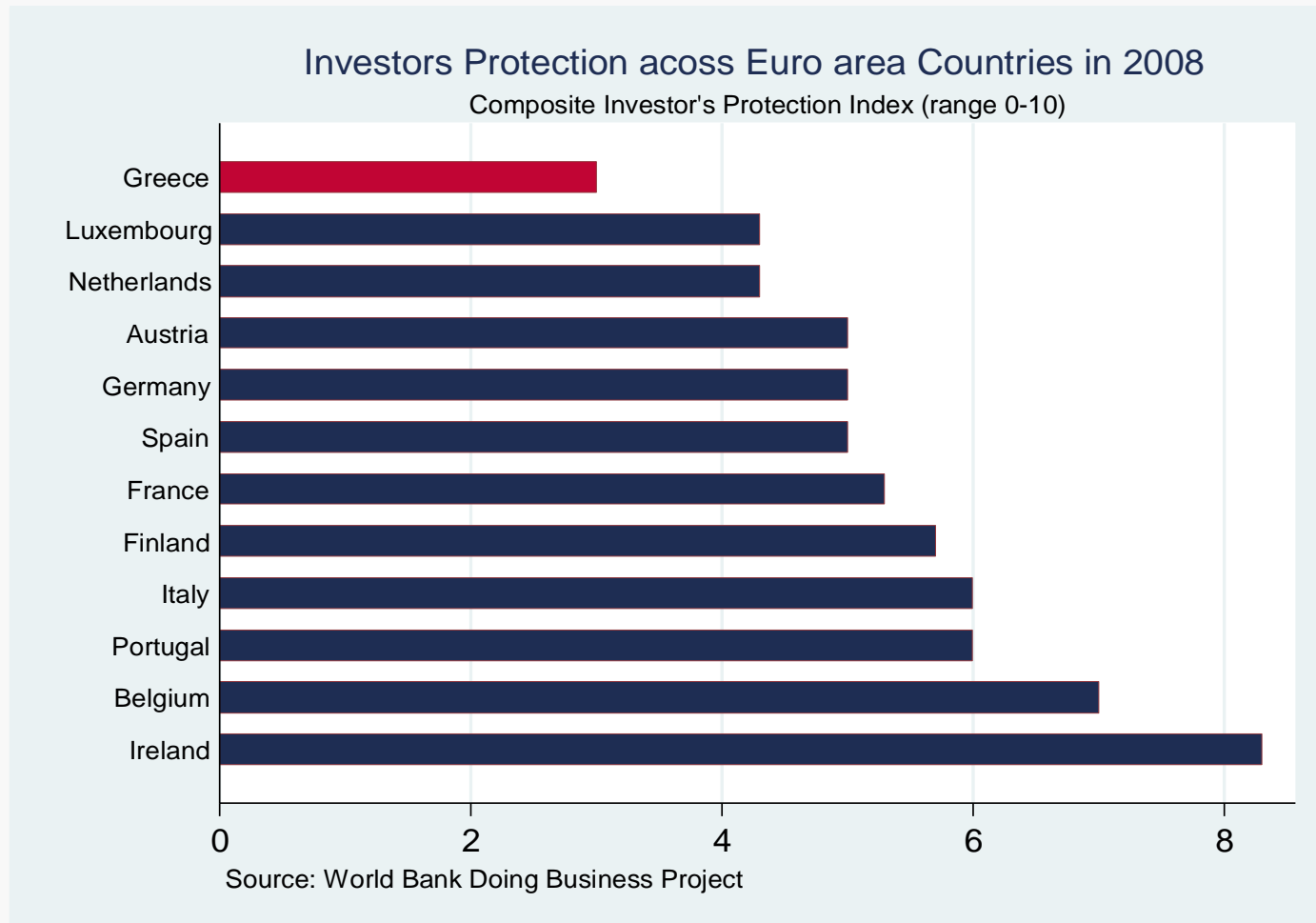
Θεσμοί και Ανάπτυξη. «Το Θεσμικό Κενό» της Περιφέρειας

Ποιότητα Νόμων. Προστασία Επενδυτών. *De jure*

	Obs.	Shareholders Rights			Creditors Rights	
		Composite Index (1)	Disclosure Index (2)	Anti-director Rights (3)	Suits Rights (4)	Legal Rights (5)
Greece		3	1	3	5	4
World (excl. GRC)	180	4.87	4.94	4.16	5.53	5.21
Euro-area (excl. GRC)	11	5.63	6.45	4.55	5.91	6.09
High Income (excl. Greece)	49	5.86	5.96	5.31	6.31	6.61
Upper Middle Income	50	4.93	4.88	4.46	5.48	5.80
Lower Middle Income	47	4.31	4.23	3.53	5.17	4.45
Low Income	32	4.04	4.47	2.75	4.91	4.03

Προστασία Επενδυτών στην Ευρωζώνη. 2008

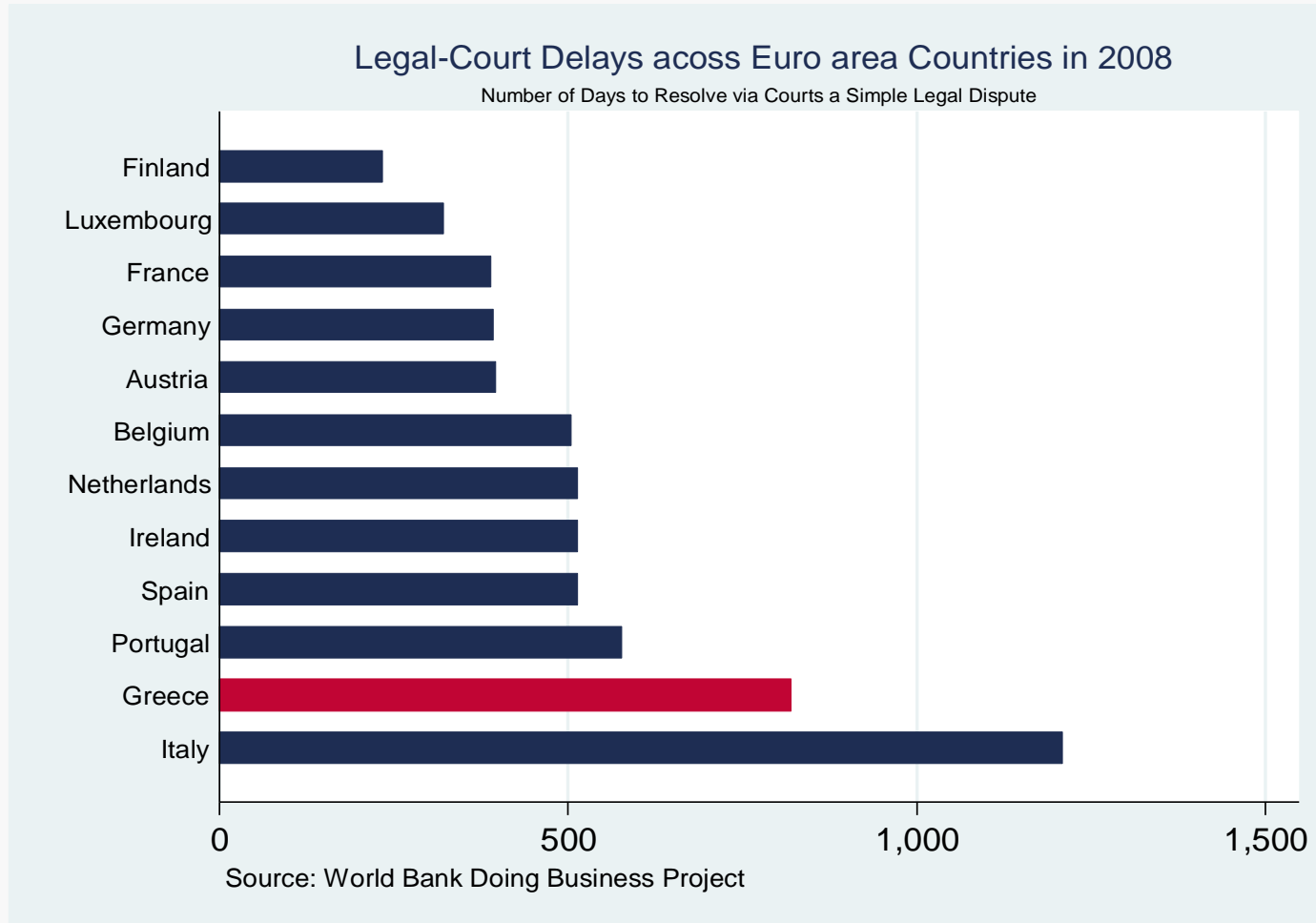

Δικαστική Εφαρμογή Συμβολαίων - 2008.

Δικαστικές Καθυστερήσεις, Φορμαλισμός και Κόστος

Contract Enforcement				
	Obs.	Number Calendar Days	Number Procedures	Cost (% claim)
Greece		819	39	14.40
World (exc. GRC)	180	620.76	38.19	35.07
Euro-area (excl. GRC)	11	506.64	30.82	17.90
High Income (excl. Greece)	49	510.71	35.14	21.02
Upper Middle Income	50	626.40	38.48	29.20
Lower Middle Income	47	690.64	39.89	39.98
Low Income	32	682.63	39.44	59.53

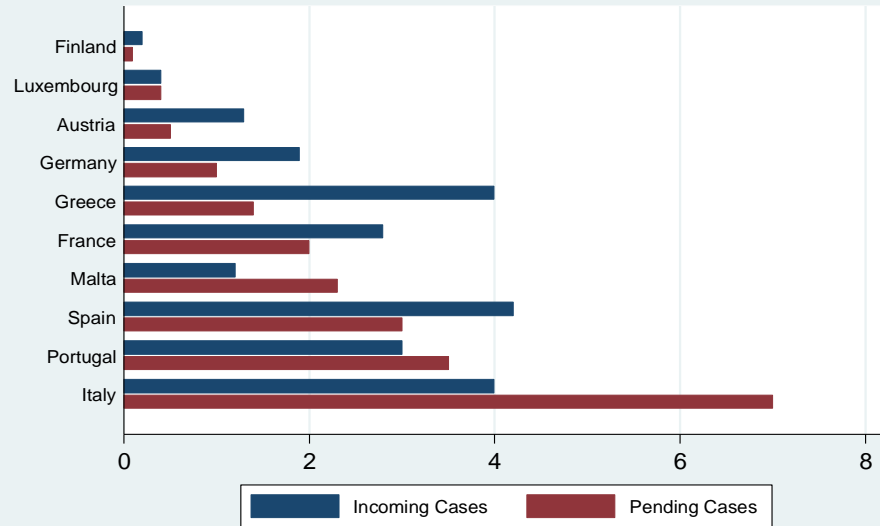
Καθυστερήσεις Δικαστηρίων στην Ευρωζώνη - 2008

Εισερχόμενες και Εκκρεμείς Υποθέσεις στα Πολιτικά και Διοικητικά Δικαστηρία στην Ευρωζώνη. 2010

Incoming and Pending Litigation Cases per 100 Inhabitants in Civil Courts

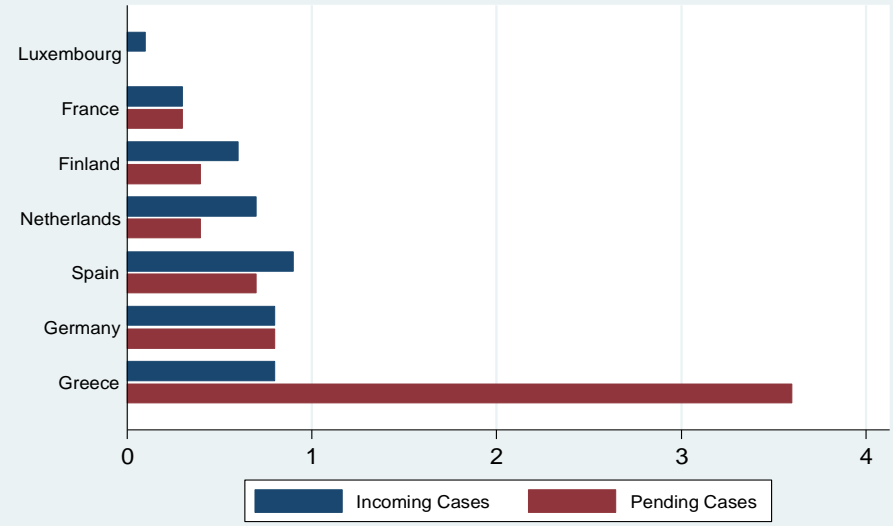
Euro-area Member Countries in 2010

Source: European Justice Scoreboard

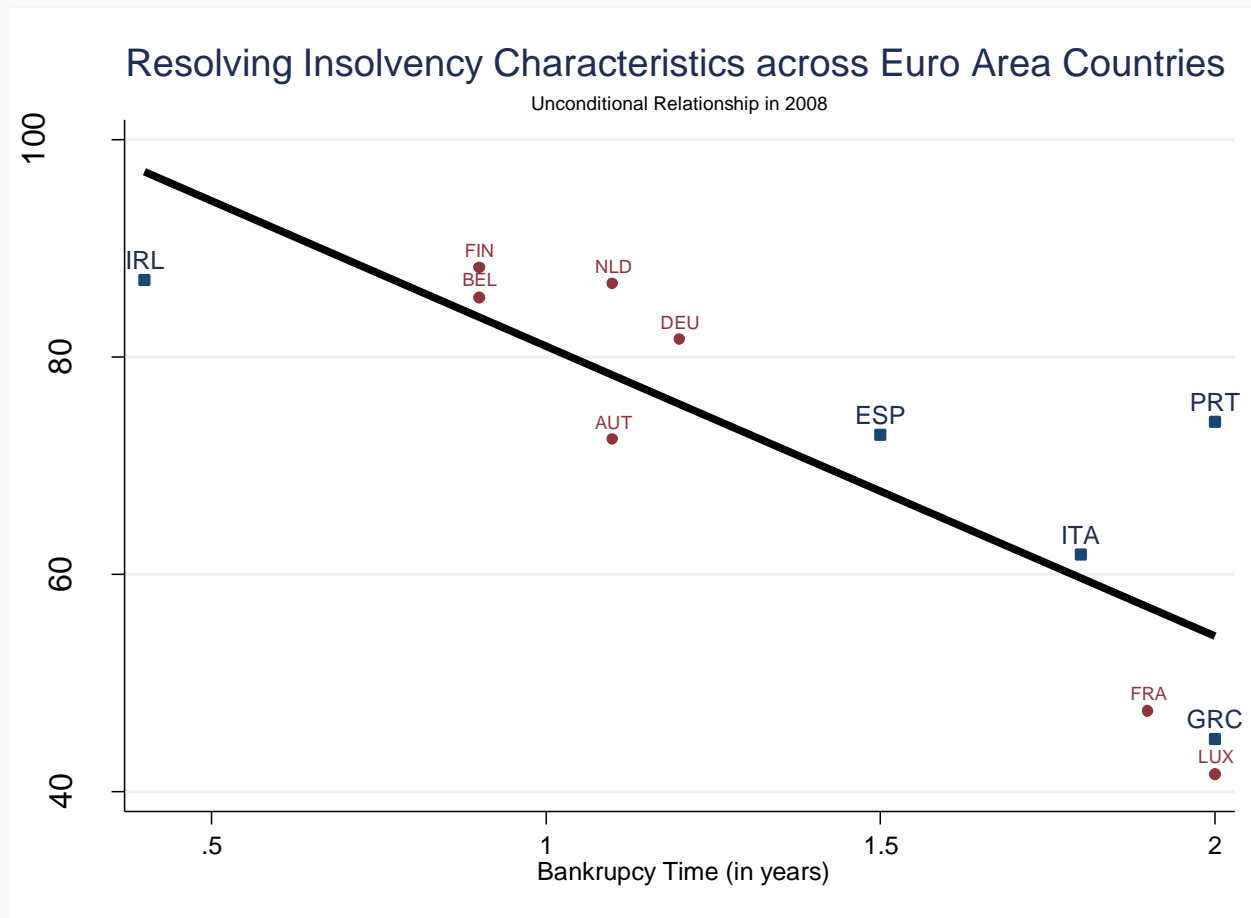
Incoming and Pending Cases per 100 Inhabitants in Administrative Courts

Euro-area Member Countries in 2010

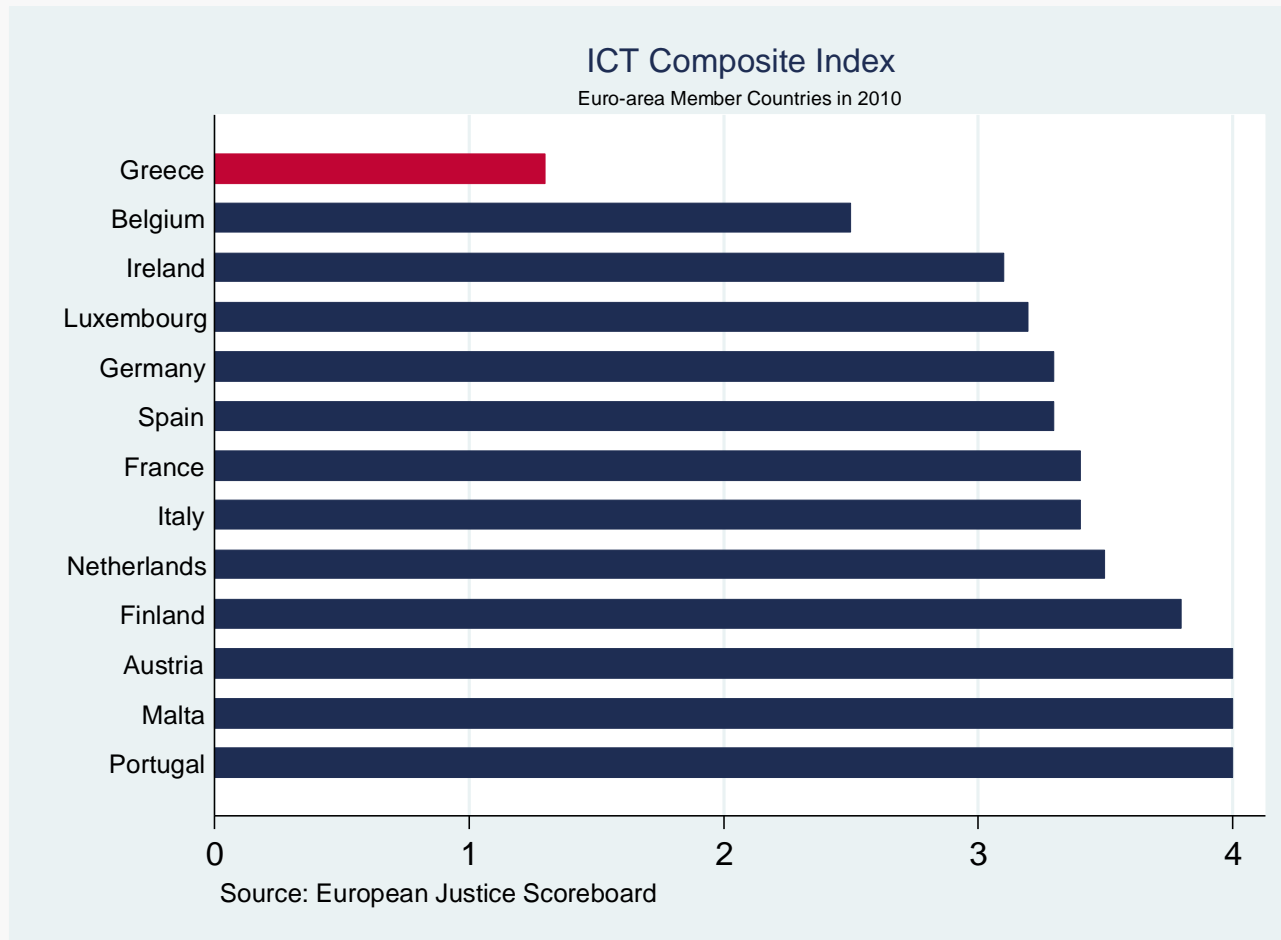
Source: European Justice Scoreboard

Πτωχευτική Διαδικασία στην Ευρωζώνη. 2008

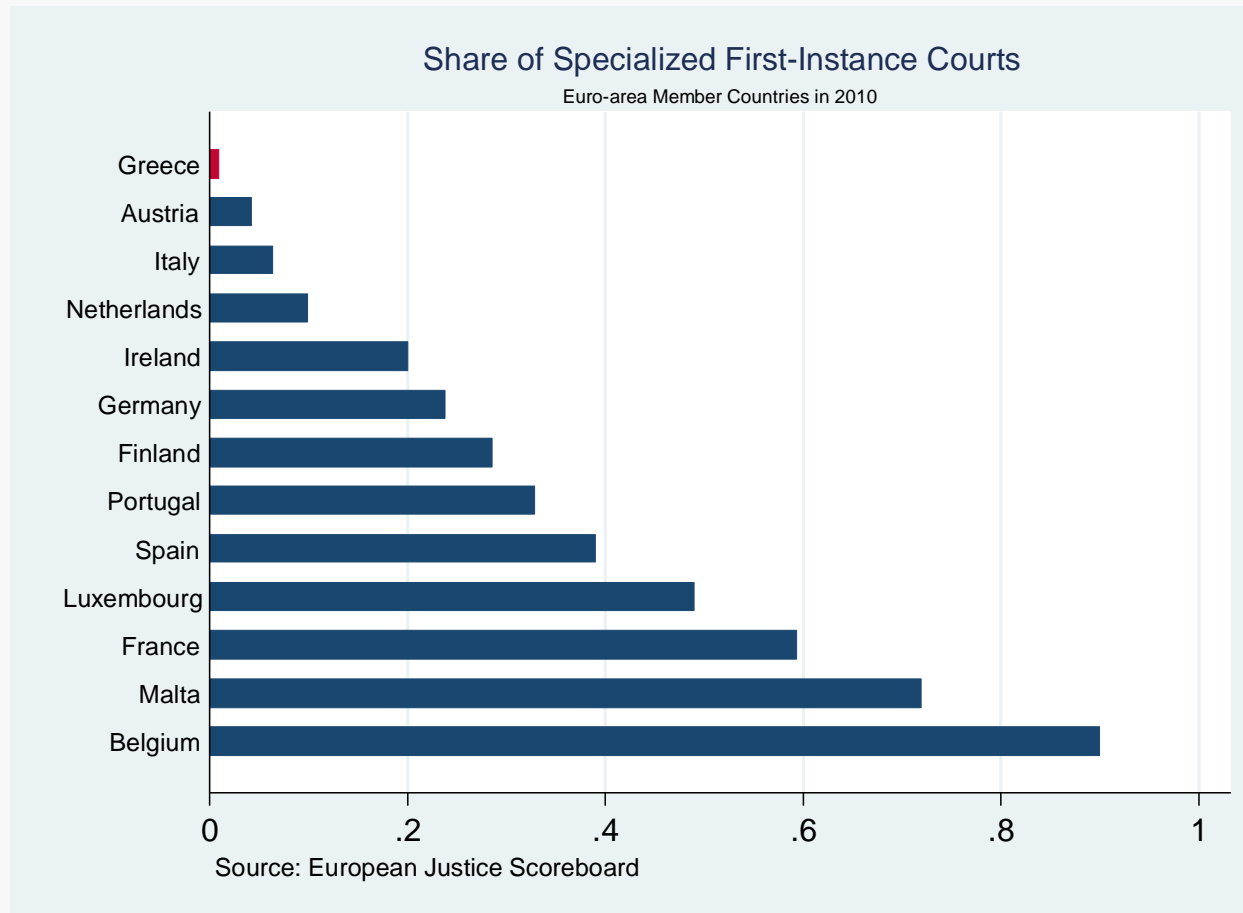

Εισαγωγή Τεχνολογίας της Πληροφορίας στα Δικαστήρια

Δομικά Χαρακτηριστικά. Εξειδικευμένα Δικαστήρια

Δομικά Χαρακτηριστικά. Αριθμός Δικηγόρων

Σύνοψη Δομικών Χαρακτηριστικών

1. Ατελής προστασία των επενδυτών (μέτοχοι και πιστωτές) και της περιουσίας
2. Κακονομία και συνεχής αλλαγή νομοθεσίας (λ.χ. Φορολογία)
3. Εξοργιστικά χρονοβόρα και τυπολατρική διαδικασία στα δικαστήρια.
  - Έλλειψη εναλλακτικών μηχανισμών επίλυσης διαφορών
  - Απουσία εξειδικευμένων δικαστηριών
4. Ελλιπέστατη χρηματοδότηση (εκτός μισθοδοσίας)
5. Απουσία μηχανογράφησης
6. Προβληματική διοίκηση (management)
  - Διαχείριση προσωπικού (απουσία βοηθητικού προσωπικό). Κατανομή εργασίας (λ.χ, αριθμός ανώτατων δικαστών, δικαστικοί «χάρτες»)
  - Απουσία κινήτρων (μισθοδοσία, bonus)
7. Έλλειψη λογοδοσίας, απουσία ελέγχων (συνταγματικά ζητήματα)
8. Προβληματική πολιτική οικονομία (αριθμός δικηγόρων, πολιτικές παρεμβάσεις)

Μεταρρυθμίσεις. 2010-2016

N.3900/2010, N.4055/2012, N.4274/2014, N.4446/2016.

- συλλογή στοιχείων
- E-Justice
- πρότυπη δίκη (θεσμοθέτηση και επέκταση)
- αναβολές
- κόστος εφέσεων (μερική εφαρμογή), εισαγωγή παραβόλων
- επιτάχυνση διαδικασίας (ειδική αίτηση)
- δικαιοδοσίας ΣτΕ για «στρατηγικές επενδύσεις»
- διαμεσολάβηση
- μονομελή τμήματα
- ΚΠΔ 2015 (άρθρο 237 για τακτική διαδικασία, 100 ημέρες για προτάσεις)

Ζητήματα

- Παλινδρομήσεις και αναιρέσεις (λ.χ. κόστος έφεσης, ΚοΔ)
- Σταδιακές-μερικές αλλαγές (incremental). Εκ βάθρων αλλαγές (re-engineering).
- Απουσία συμπληρωματικών μεταρρυθμίσεων. Αποσπασματικές παρεμβάσεις. (λ.χ. δημόσια διοίκηση, φορολογικές αρχές)
- Εκκρεμείς Υποθέσεις [case backlog]
- Αύξηση ζήτησης νομικών υπηρεσιών λόγω κρίσης (& νομοθέτησης)
- Πολεμική από (μερικούς) δικηγόρους, δικαστές και εισαγγελείς
- Εναντίωση (με φανατισμό) από κόμματα και (ορισμένους) πολιτικούς
- Μη ιδιαίτερα επεικοδομητικός ρόλος από τους εταίρους (ΔΝΤ, ΕΕ, ΕΚΤ)
- Έλλειψη εμπιστοσύνης

Προτάσεις

- 1. Εκκρεμείς Υποθέσεις. Case backlog**
- 2. Μεσοπρόθεσμες Τομές. [Medium-term interventions]**
  - Πολυδιάστατες
  - Καθολικές
  - Πειραματισμός (experimentation)

Μεσοπρόθεσμες Παρεμβάσεις

1. Έλεγχος και αξιολόγηση
2. Εκπαίδευση και εξειδίκευση δικαστών και εισαγγελέων (λ.χ. εταιρική χρηματοοικονομική, λογιστική, ανταγωνισμός)
3. Εναλλακτικοί μηχανισμοί επίλυσης διαφορών
4. Εισαγωγή νέα νομοθεσίας και κωδικοποίηση
5. Μηχανογράφηση (ποινικά δικαστηρία) και standardization
6. Διαχείριση προσωπικού
7. Θεσμοθέτηση εξειδικευμένων δικαστικών αρχών (ειδικών δικαστηρίων και δικαστικών επιτροπών)
8. Πτωχευτικό δίκαιο
9. Εξορθολογισμός Ποινικού Συστήματος (ποινές, αποζημίωση)
10. Συνταγματική Αναθεώρηση (λ.χ. καθεστώς δικαστικών υπαλλήλων, ζητήματα προσωπικού)

Ενίσχυση Πρόσφατων Μεταρρυθμίσεων

- Πρότυπος Δίκη
- E-Justice System
- Αναβολές
- Εφέσεις
- Διαμεσολάβηση

Ρηξικέλευθη Πρόταση για Εκκρεμείς Υποθέσεις [Case Backlog]

- Πρόσληψη Δικαστικού Προσωπικού για Περιορισμένη Χρονική Διάρκεια [temporary judge-like personnel] [3-5 έτη]. Υπο-απασχολούμενοι δικηγόροι
- Επέκταση λειτουργίας δικαστηρίων. Σαββατοκύριακα, απογεύματα, «καλοκαιρινή αργία, δικαστικές διακοπές»

Χρηματοδότηση.

- Ειδικό Τέλος (συνάρτηση αντιδικίας)
- Κοινοτικοί Πόροι
- Ειδική χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα Βοήθειας και Προσαρμογής [Buffer 10 δις ευρώ από το 2^ο Πρόγραμμα, δυστυχώς απωλέθηκε το 2015]
- Ειδική χρηματοδότηση από τον τραπεζικό τομέα

Ρηξικέλευθη Πρόταση. Ζητήματα

Προβλήματα

- Συνταγματικές Προβλέψεις [αγκυλώσεις]
- Γενικές αρχές δικαίου [ισότητας]
- Εφαρμοστικές Δυσκολίες
- Δισπιστία

Όμως..

- Απουσία de facto δικαιοσύνης
- Αδικίες και ανισότητες
- Θετική εξωτερικότητα

Μερικές Σκέψεις για τις Μεταρρυθμίσεις [Reform Fatigue]

Γενικές Αρχές

- Συμπληρωματικότητες
- Ασυνέπεια-Αναιρέσεις
- Καθολικότητα

Πολιτική Οικονομία

- insiders/outsideers
- Ρόλος πολιτικών κομμάτων
- Πόλος μέσω μαζικής ενημέρωσης
- Δυσπιστία
- Αποδυνάμωση κοινωνικού / πολιτικού κεφαλαίου (civic capital)
- Απουσία διαλόγου
- Έλλειψη συναίνεσης